

שי צ'רקה: הקריקטוריסט הימני שיוצא נגד ה-BDS, בצלם וגם נתניהו כשצריך

"בהתחלה הייתי חריג לגמרי. היום הכל נהיה פתוח בתחום הזה", אומר שי צ'רקה על הקריקטורות שלו ב"מקור ראשון", לרגל תערוכה מעבודותיו

נעמה ריבה 21.04.2021 16:37

בעשורים האחרונים עולם התקשורת הישראלי נהפך למגוון יותר, כאשר הצטרפו אליו גופי תקשורת ימניים כמו "ישראל היום", "מקור ראשון" וערוץ 20. לצד עיתונאים בעלי אג'נדה ימנית, נוסף גם מספר מצומצם של קריקטוריסטים ימניים. אחד מהם הוא שי צ'רקה, קריקטוריסט ב"מקור ראשון" מאז 2005. עבודותיו עומדות במרכז התערוכה "מעבר לקו, שי צ'רקה מביט מימין על המצב" שתוצג עד אוגוסט במוזיאון הקומיקס בחולון.

לדברי אוצר התערוכה, ערן ליטוין, "בבדיקה מעמיקה שעשיתי, התגלה לי כי עולם הקריקטורה הימנית, בהשוואה לשמאל, קטן ומצומצם. החלטתי להתמקד בעבודות של שי שמצליח לנסח רעיון נוקב בלי לעשות הנחות לשלטון".

נקודת המפנה בקריירה של צ'רקה, יליד 1967, היתה בתוכנית ההתנתקות ב-2005, אז אייר סדרת קריקטורות שמבקרות את המהלך של ראש הממשלה אריאל שרון. בין הקריקטורות הבולטות, דמותו של שרון בטנק, כשהוא מוביל אחרי קבוצת אנשים שנראים לעומתו כנמלים וקורא "קדימה". בחלק התחתון של הקריקטורה נראה שרון נוסע ברוורס, דורס את אלה שהלכו אחריו להתגורר בשטחים שכעת הוא מפנה, וקורא "בחזרה".

צ'רקה, בן למשפחה מהציונות הדתית, מתגורר בהתנחלות צופים בשומרון מ-1992. בתחילת שנות ה-70 הושפע מסיפורי המיתולוגיה היוונית, עולם האבירות האירופי ומלחמות העולם. כשהיה בן עשר עלה מנחם בגין לשלטון, וצ'רקה יצר את העבודה הפוליטית הראשונה שלו, "האולימפוס שלנו", שבה נראית הממשלה החדשה כמפגש של האלים. בתחילת דרכו עבד בחברת אנימציה ובשנות ה-90 עבד עם "החרצופים" וב"מעריב" ו"ידיעות אחרונות". אז לא איפשרו לו לאייר איורים פוליטיים. "בתקופה של הסכמי אוסלו, ניסיתי להשחיל איורים פוליטיים אבל זה לא צלח".

צינזרו אותך?

"אמרו שהקו שלי לא מספיק מעוצב, למרות שפרסמו את הקו שלי בהרבה מקומות אחרים. זה היה

אפור, אבל בתחושה שלי הם צינזרו אותי. אני כמעט 30 שנה בתחום. בהתחלה הייתי חריג. היום יש קריקטוריסטים ימניים, דתיים".

כשהתחלת, מי היה המנטור שלך? אורי אורבך?

"העיתונאי אורי אורבך היה חבר, אבל לא מנטור. הרבה יותר למדתי מקריקטוריסטים כמו זאב (יעקב פרקש), דוש (קריאל גרדוש) והמאייר מישל קישקה".

אזורי סכסוך

בקטלוג התערוכה מפרט ליטוין את ההיסטוריה של הקריקטורה הישראלית. "החלק הארי של הקריקטוריסטים משתייך למחנה המרכז-שמאל של המפה הפוליטית. המאיירים הימניים עבדו בעיתונים שוליים שלא היתה להם השפעה אמיתית על סדר היום. בהיעדר טלוויזיה, היה העיתון כלי התקשורת המרכזי ולקריקטורות בו היתה השפעה. יוצא דופן היה דוש, שהיה למאייר הימני היחיד בשדה הקריקטורה המקומי והגדיר את עצמו כ'ציוני אקטיביסט'. הוא החל לפרסם קריקטורה פוליטית יומית ב'מעריב' ב-1953 והיה מי שייסד את הקריקטורה הפוליטית היומית בעיתונות הישראלית".

ליטוין הוא גם עורך מוזיקה בתחנת הרדיו "כאן גימל". בשנים האחרונות הוא מתעניין בעיקר באזורים המסוכסכים של התרבות הישראלית. ב-2017 אצר תערוכה מקיפה על המוזיקה המזרחית במוזיאון אשדוד לאמנות. "גם אז עלתה השאלה מה לאשכנזי פריווילגי ולמוזיקה מזרחית", הוא נזכר. לדבריו, דווקא משום שהוא בצד השמאלי של המפה הפוליטית רצה לבדוק כיצד הימין מתמודד עם האירועים הפוליטיים בשנות שלטון נתניהו דרך עולם הקריקטורה.

"הקריקטוריסט הימני בישראל נידון לקונפליקט מורכב", אומר ליטוין. "מימין, הוא עלול להיתפש כמי שאינו 'מיישר קו'. משמאל, הוא תמיד יהיה המאייר 'הימני', 'המגויס' — זה שאינו רוצה, ואולי אינו יכול, לבקר את השלטון בלשון מושחזת וברורה. ביקשתי לבדוק אם יש קריקטורה ימנית בישראל. זאת היתה נקודת המוצא".

נקודת המבט של צ'רקה שונה משל קריקטוריסטים שמאלניים. הקריקטורות והאיורים שלו עמוסים בפרטים והוא לא מתנצל או מתחנף. למשל, ב-2011, בימי מחאת האוהלים, הוא לא חשב שבני דור ה-Y מפונקים. הוא אייר שני נערי גבעות, מצביעים על תל אביב ואומרים: "חבר'ה תראו, במרכז מצטרפים אלינו".

"ראיתי איזה מכנה משותף בין נוער הגבעות למחאת האוהלים", אומר צ'רקה. "דור שצומח כאן עם יותר מדי בירוקרטיה וחוקים — עומס שמקשה מדי וזה מתפרץ באופן מסוים באזור אחד ובאופן אחר באזור אחר. איזה מיאוס כללי. לא שאני ידוע איך פותרים את הבעיה, אבל יש תחושה כללית של חלאס, נמאס, תנו לחיות".

חלק מהקריקטורות מביעות ביקורת על נתניהו ותנועת הליכוד. באחת הקריקטורות, בקדמת הקומפוזיציה, מצויר חדר שירות ובו דלי ומטאטא, תמונה של זאב ז'בוטינסקי וקורי עכביש. מדלת חדר השירות רואים את נתניהו נואם בחלק מרוחק בחלל. בקריקטורה אחרת רואים את בני בגין ממתין בתחנת אוטובוס בדרך בגין, כשעל הקיר צלליתו של "הצל" יורקת עליו. צ'רקה מסביר שבקריקטורות האלה הוא מבקר את אובדן ההדר הז'בוטינסקאי והמחויבות לערכים שאיפיינו את הליכוד בעבר.

מותר להשוות?

בקריקטורות רבות מבקר צ'רקה את ה-BDS, את תנועת "שוברים שתיקה" ואת "בצלם". כך למשל באחת הקריקטורות הוא ביקר את נאומו של יו"ר ארגון "בצלם", חגי אלעד, ב-2018, ערב שמחת תורה, בעצרת האו"ם. בקריקטורה רואים את אלעד לצד דמותו של שרוליק כשהם מחזיקים בדגלי שמחת תורה. הנר שעל דגלו של אלעד שורף את דגלו של שרוליק, שעליו מצויר הכותל המערבי. הקריקטורה איררה במחווה לסיפור "טופל"ה טוטוריטו" מאת שלום עליכם ובו אחד הילדים שורף לטופל"ה את דגלו. "אנשים שלא מכירים את הסיפור האשימו אותי באנטישמיות", אומר צ'רקה.

עוד קריקטורה קשה לעיכול היא של דמות שעל זרועה סרט שעליו כתוב BDS, מציירת על חנות מגן דוד — סיטואציה שמעלה קונוטציה לליל הבדולח. בתשובה לשאלה מה הוא חושב על האופן שבו הוצג איתמר בן גביר ב"ארץ נהדרת", עם סרט עם הסמל של תנועת "כך" על זרועו, אומר צ'רקה שבמקרה הזה, "קשה לי להבין את ההשוואה".

על השימוש ברפרנסים לנאציזם הוא אומר: "יש הבדל בין זיהוי של אדם ספציפי כנאצי לבין תנועה כללית. בכל מקרה, אם לא הייתי צריך לתת זהות תנועתית לדמות, כנראה שסרט הזרוע לא היה שם. ומבחינתי, זו לא השוואה לנאצים, בטח שלא באופן גורף, אלא יותר העלאת אסוציאציה לתקופה של החרמת בתי העסק היהודיים".

היית רוצה לפרסם במקומות שהם פחות "אזור הנוחות" שלך?

"זה לא חסר לי. 'מקור ראשון' זה מקום טוב לפרסם בו. זה היה חסר לפני שהוא היה".

זה לא קצת לשכנע את המשוכנעים?

"אני לא עוסק בשכנוע. עצם זה שיש את הרשתות וזה עולה לשם, זה מגיע עוד הרבה מעבר. חוץ מזה שהאנשים שמשפיעים קוראים גם את 'מקור ראשון'".

צ'רקה גם מתח ביקורת על מפגיני בלפור. באחת הקריקטורות, שאוירה בעקבות הבחורה חשופת החזה שהתיישבה על המנורה מול הכנסת, אייר צ'רקה מנורה שנושאים ארבעה גברים חובשי מסכות ועליה רואים מחצית מגוף אישה. הקומפוזיציה מזכירה את נושאי המנורה בשער טיטוס ברומא וצ'רקה מסביר שמשמעות הקריקטורה שפורסמה בט' באב, היא שההפגנות מעמיסות עוד קושי בתקופת

הקורונה הקשה ממילא. "בקריקטורה המקורית (שמוצגת בתערוכה, נ"ר), התייחסתי רק לגברים וכתבתי ש'לנו' קשה. ואז תיקנתי את זה ל'גם ככה כבד פה'. כי ברור לי שגם למפגינה קשה". לדבריו, "התפתח דיון שלם על זה שאני מיזוגן או שוביניסט. מישהי אמרה שזה מיזוגיניה כי ציירתי את הדמות חתוכה והיה דיון על כך שנושאי המנורה הם גברים".

אתה מאוים מהפוליטיקלי קורקט?

"במאה ה-19 התפקיד של הקריקטורה היה להציג את המונרך כבן אדם; להראות שהשולט בנו מכוחו של האל הוא בסך הכל בן אדם ולפעמים סתם אידיוט. היום, אני לא חושב שמישהו מסתכל על פוליטיקאי וחושב שהוא יותר מבן אדם. הפוליטיקלי קורקט הוא המחליף של המונרכיה במידה מסוימת. הוא חוסם את היכולת של האמת לצאת כמו שאנחנו רואים אותה. כי זה לא מנומס, כי מישהו ייפגע. הקריקטורה היא ליצן החצר העכשווי — בחצר המלך, הליצן היה היחיד שיכול היה לומר את האמת כפי שהיא, בתנאי שלא הלך רחוק מדי. שני האויבים העכשוויים של הקריקטורה זו התקינות הפוליטית ששייכת לאזורים ליברלים, והאיסלאם הפונדמנטליסטי שמגיב ברצחנות על חילול קודשו. כמו הטבח במערכת 'שארלי הברדו', בעקבות הקריקטורות של מוחמד שפורסמו בעיתון".